

Опис проблеми

Середня освіта в Україні не забезпечується належним фінансуванням. Коштів, які виділяються з державного бюджету у вигляді освітньої субвенції та з місцевого бюджету, вистачає строго на “захищені статті бюджету” (обов’язкові до фінансування) – оплату праці вчителів, техперсоналу та оплату комунальних послуг. У ситуації, коли грошей заледве вистачає на базові потреби, директори переважно не просять у міського чи районного відділу освіти коштів на будь-що інше, зокрема, на навчальне обладнання чи поточний ремонт. Втім, навіть якщо подібні запити і подаються, то рішення щодо них приймається винятково міським та районним відділами освіти, які, у свою чергу, у питаннях бюджету підпорядковані міському голові та міськраді, яка затверджує бюджет, зокрема і на освіту. Тобто директор не впливає на те, чи виділять його школі кошти на поточні потреби, і так само не можуть на це вплинути батьки.

Частину цих потреб адміністрація школи та вчителі покривають за рахунок батьківських внесків у фонд класу, фонд школи тощо. У деяких школах ці гроші збирають через благодійний фонд, але більш розповсюдженою є практика збору готівки (наприклад, класним керівником).

Проте значна частина батьків незадоволена неможливістю контролювати збір і головне — витрачання цих коштів. Звідси виникає попит на ідею легалізації батьківських внесків. Є й батьки, які в принципі відкидають ідею сплачувати власні кошти за навчання у школі, безкоштовність якого гарантується законодавством України.

Всеукраїнське опитування, проведене Фондом “Демократичні ініціативи” минулого літа, показало, що **регулярно** на потреби школи здають кошти 56% батьків, **час від часу** – ще 35%. Проте лише половина “донаторів” хоча б якось (бодай своїм підписом) посвідчує кількість зданих грошей та сам факт їх передачі. Втім, три чверті батьків, які здають гроші до школи, за їхніми словами, знають, скільки їх зібрано та на що витрачається.

З боку директорів картинка виглядає дещо інакше – 32% опитаних керівників шкіл сказали, що збирають гроші з батьків **регулярно**, і ще 32% - **час від часу**. Більшість збирають гроші на ремонті (72%) та на матеріально-технічне забезпечення навчального процесу (21%).

Цікаво, що на питання про те, що батьки готові робити для школи, де навчаються їхні діти, лише 35% респондентів заявили про готовність вкладати кошти в її розвиток. Можна припустити (зокрема, з огляду на одну з найпопулярніших електронних петицій Харкова щодо заборони батьківських внесків) що значна частина тих, хто здає гроші зараз, не задоволені таким станом речей та не хотіли би це робити.

Частина 4 ст. 61 закону України «Про освіту» говорить, що додатковими джерелами фінансування є в тому числі і добровільні грошові внески і матеріальні цінності, одержані від підприємств, установ, організацій, окремих громадян та інші кошти. Тобто батьківські внески, по суті, вже є “легальними” – вони підпадають під це визначення у законі. Натомість прямої заборони збирати кошти на потреби шкіл законодавчі акти не містять.

Основна проблема полягає у відсутності інституційних механізмів для надходження і витрачання таких внесків, які би задовільняли усі зацікавлені сторони (батьків, школу, місцеві управління освіти). Крім цього, якщо ще кілька років тому основним “трендом” була саме легалізація батьківських внесків, то останнім часом все частіше йдеться про їхню повну заборону і вимогу від держави та місцевої влади виконувати норму закону та повною мірою забезпечувати безкоштовну повну загальну середню освіту.

Втім, механізми для «організованого» збору коштів є – наприклад, благодійний фонд, який має рахунок у банку, на який кошти можуть надходити і витратитися безготівково, що робить їхній обіг більш прозорим.

Закон дозволяє також зараховувати кошти на спеціальний рахунок школи у Державному казначействі. Ще 2009 року Уряд видав розпорядження, згідно з яким кожна школа може прийняти рішення щодо відкриття окремого рахунку у казначействі, куди надходять і бюджетні кошти, і зароблене навчальним закладом, і благодійна допомога, і, зокрема, батьківські внески. Так, станом на 2010 рік у Харкові 111 зі 187 шкіл на 2010 рік мали власні рахунки у Держказначействі.

Втім, через недоліки, які мають ці механізми для різних зацікавлених сторін, та через загальну інерційність освітньої системи практика збору коштів з батьків готівкою досі є поширеною.

Попри незадоволення багатьох батьків, ситуація виглядає патовою – збільшення бюджетного фінансування ближчим часом навряд чи можна очікувати, а навіть якщо воно й відбудеться (наприклад, за рахунок перерозподілу всередині освітнього бюджету за рахунок зменшення частки видатків на вищу освіту), то додаткові кошти “з’їсть” підвищення зарплати вчителів (те, що відбулося у травні 2016 та те, що планується у грудні). Навіть незначне підвищення заробітної плати – наприклад, те, що відбулося у травні і підняло оклад на 6,5%, означає у масштабі країни приблизно 2,5 млрд гривень на рік додаткових коштів. На практиці ж такі підвищення означають зниження надбавок, розмір яких встановлює місцева влада, економію на варіативній частині навчального плану та інші заходи, що мають скоротити видатки.

Тим часом приміщення шкіл старішаються і потребують все більше коштів – і на щорічні косметичні ремонти, і на ремонт протікаючого даху чи забитої каналізації, на купівлю хоча б якогось навчального обладнання та техніки.

Тож пошук сталого рішення щодо залучення додаткових коштів у систему середньої освіти на часі як ніколи.